

7. Рєгуш Л. А. Практикум по наблюдению и наблюдательности. – 2-е изд., переработанное и дополненное / Л. А. Рєгуш. – СПб. : Питер, 2008. – 208 с.
8. Філософський словник / [ред.-упоряд. І. В. Шинкарук]. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

The article investigates the problem of observation as professionally important qualities of future teachers. Presented by the definition of “observation”. The structure of this concept. The criteria of formation of an important observation as a professional quality. Observation disclosed figures. Characterized the levels of observation.

**Key words:** observation, motivation and trust, cognitive and operational components, the motives and goals of observation, the development of mental processes, methods, and surveillance activities.

*Отримано: 17.02.2012 р.*

УДК 159.9.01 (477.44)

*О.А.Чеканська*

## **Природничо–наукове спрямування в дослідженнях психіки людини у медичній діяльності та упорядкуванні життя душевнохворих на Поділлі**

У статті висвітлюються проблеми дослідження психіки душевнохворих на Поділлі наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття, які характеризуються розквітом анатомо-фізіологічних дослідів на базі Вінницької окружної психіатричної лікарні, що утверджує науковців у важливості вивчення матеріального субстрату психіки – головного мозку. Розглядаються накопиченні архівні матеріали та статистичні дані, що допомогли класифікувати психічні захворювання, удосконалити організаційну структуру психологічної та психіатричної допомоги, повсюдно розширити застосування трудової психотерапії та сприяти поширенню психологічної грамотності серед подільського населення, враховуючи основні постулати природничих наук.

**Ключові слова:** психіка, душевнохворі, трудова психотерапія, історія психології, психіатрична лікарня, психічне здоров'я, Поділля.

В статті освещаются проблемы исследования психики душевнобольных на Подолье в конце XIX – начале XX века, которые характеризуются расцветом анатомо-физиологических опытов на базе Винницкой окружной психиатрической больницы, которые убеждают ученых в важности изучения материального субстрата психики – головного мозга. Рассматриваются накопленные архивные материалы и статистические данные, которые помогли классифицировать психические заболевания, усовершенствовать организационную структуру психологической и психиатрической помощи, повсеместно расширить применение трудовой психотерапии и способствовать распространению психологической грамотности среди подольского населения, учитывая основные постулаты естественных наук.

**Ключевые слова:** психика, душевнобольные, трудовая психотерапия, история психологии, психиатрическая больница, психическое здоровье, Подолье.

Українська психологія проходила свій розвиток у руслі історичних здобутків світової та вітчизняної психологічної науки, реагувала на її новітні відкриття і оригінально їх тлумачила, оскільки розвиток психологічної думки в кожному з українських регіонів відбувався у контексті світової науки, але відзначався своєю специфікою, яку необхідно вивчати [3, с. 3]. На даний час вийшла низка праць, в яких частково розкрито проблему історії розвитку української психологічної науки, проте в більшості з них розглядаються тільки питання історії психології Наддніпрянської (О.Ф.Іванова), Південної (Л.Н.Акімова, І.М.Пивоварчик), Північної (В.В.Колодочка), Західної України (І.В.Данилюк) [3], та залишається нерозкритою історія розвитку психологічної науки на Поділлі у другій половині XIX – на початку XX століття.

Неможливо адекватно відтворити становлення психологічних проблем, гіпотез, концепцій, абстрагуючись від розвитку природничої, гуманітарної та соціологічної думки, а також ігноруючи широкі сфери практики, які впливали на людину. Успіхи психології в усі часи знаходились в прямій залежності від потреб практики, перш за все, медичної та психіатричної. Розглядаючи психологію на теренах Подільського краю у зазначений період, необхідно зауважити, що розвиток психологічної думки має досить складний і суперечливий шлях, який базувався на тогочасних знаннях психіатрії, медицини, педагогіки та художній творчості [7].

Зазначимо, що Поділля (Подільська земля) – історико-географічний регіон України, що охоплює територію сучасних Вінницької, Хмельницької, Тернопільської і невеликі частини Одеської, Миколаївської, Черкаської та Кіровоградської областей. Подільська губернія – одна з найбільш заселених губерній. У 1862

році кількість населення складала 1 707 744 осіб. За свідченнями статистичного відділу Губернської управи, на 1 січня 1912 року населення вже складало 3 755 457 осіб [9].

У ХІХ столітті, за такої значної кількості населення, загальний стан психологічної допомоги у Подільській губернії перебував на початковому рівні розвитку. Населення в основному виживало завдяки багатомісячним традиціям народної медицини самолікування, самовиживання. Багато захворювань виліковували примовляннями, молитвами. Так лікували не тільки психоневрологічні розлади здоров'я (переляк, нервові стреси, пригнічення та ін.), але й фізичні недуги (зубний, головний біль) [10, с. 21-25]. Таким чином, початок ХІХ століття відзначається спостереженням, вивченням та набуттям природничо-наукового досвіду. Про захворювання робили висновки з окремих симптомів. Також було піднято питання про упорядкування нагляду за душевнохворими на Поділлі.

За статистичними даними архівних джерел, серед населення колишньої Подільської губернії на той час було не менше 9 700 психічно хворих (3 особи на тисячу), якщо зупинитися тільки на тих, котрі потребували невідкладного поміщення в лікарню, то з розрахунку Кащенко, таких було один на тисячу населення, тобто для колишньої Подільської губернії – близько 3 200, а в лікарні перебувало лише 393, тобто у 8 разів менше. Душевнохворі перебували на волі у своїх або чужих сім'ях. Як вони жили, про це свідчили дані переписів. З цього приводу професор В. Бехтерев сказав: “Немає потреби говорити, що становище душевнохворих, які залишаються на руках сімей бідних прошарків населення, нерідко стає жахливим. Не менш тяжким повинно бути і становище здорових людей, які несуть на собі весь тягар утримання душевнохворих у сім'ї; кожному має бути зрозуміло, що душевнохворі в економічному відношенні є великим обтяженням для бідної сім'ї. З соціальної точки зору душевнохворий може бути порушником суспільного порядку і спокою, може стати злочинцем; у біологічному відношенні душевнохворий, що залишається на волі, стає виробником типів, що вироджуються поміж людей” [1, с. 55]. Допомогти такій кількості хворих було неможливо, але ставалося за мету надати допомогу таким, що найбільш потребують її, і прагнути досягти середнього рівня центральних губерній, де на 1000 душ здорового населення було 0,3 лікарняних місць. Досягнення середнього рівня психіатричної допомоги в Подільській губернії можливе було за створення спеціальних умов та відповідних грошових витрат [7].

У 1889 році в Міністерстві внутрішніх справ підняли питання про упорядкування нагляду за душевнохворими Південно-Західного краю. За взаємною угодою Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора графа А.П.Ігнат'єва з директором Медичного департаменту Л.Ф.Рогозіним, найбільш доцільним було визнано влаштувати для всього Південно-Західного краю одну окружну лікарню для божевільних на 600 ліжок в місті Вінниці за планом Казанської окружної лікарні (з урахуванням недоліків) [4].

У травні 1897 р. приміщення Вінницької лікарні для душевнохворих було освячено і відкрито для експлуатації. З перших днів діяльності подільська лікарня пов'язана з іменами багатьох видатних психіатрів, що зробили великий внесок до психіатричної науки і практики – це В.П.Кузнецов, Н.В.Країнський, С.Д.Колотинський, Г.Г.Бойно-Родзевич, Л.Л.Дарашкевич, який мав суттєве значення і для психології [7].

Отже, облаштування спеціально призначеної будівлі психіатричної лікарні відзначається головною передумовою у становленні та розвитку психологічної допомоги на Поділлі в ХІХ столітті. Приміщення лікарні відповідали санітарно-гігієнічним вимогам, що створило сприятливі умови для науково-психологічної діяльності лікарського персоналу та осучаснило нагляд за душевнохворими.

З річного звіту лікарні за 1899 р., складеного В.П.Кузнецовим, видно, що при лікуванні душевнохворих дотримувались найбільш передових на той час поглядів на їх лікування та утримання. Так, у звіті зазначалось: “Лікарня за своїми розмірами є одним із великих лікувальних закладів не тільки Південно-Західного краю, а й всієї Росії. При влаштуванні внутрішнього затишку у відділеннях, для душевнохворих, взято до уваги три основні умови: простоту, міцність і можливу відповідність характерові душевнохворих – умов, схожих до таких, в яких вони жили до надходження в лікарню. В лікарні ніколи не використовуються зв'язування, одягання гамівних сорочок та інше. Лікування душевнохворих проводиться двоюко: фізичне і психічне. Широко використовується водотерапія (купання у річці, вологе обгортання та інше), електропроцедури” [4].

Психічне лікування виконувалося всім режимом лікарні. Всі дії і слова медичного персоналу серед душевнохворих спрямовувались на те, щоб справити сприятливий вплив на психічний стан хворих. Велике і незамінне значення у лікуванні приділяли впровадженню праці. Намагались правильно організувати роботу душевнохворих для підвищення їх загального настрою та з користю для психічного й фізичного здоров'я, цим самим створивши

передумови розвитку психології праці. Враховували також матеріальну вигоду використання праці у лікарні [8].

Крім свого безпосереднього обов'язку (лікування, харчування, догляду за хворими), у лікарні проводилась наукова робота. Саме директор Вінницької психіатричної лікарні В.П.Кузнецов перший проявив ініціативу та залучив лікарів до надання психологічної допомоги населенню Поділля. Так, в 1899 р. на базі лікарні він провів першу конференцію для земських лікарів [4, с. 13].

В.П.Кузнецов був учнем С.П.Мержеєвського, завжди дотримувався прогресивних наукових поглядів, займався вивченням проблем центральної нервової системи фізично та психічно хворої людини, хворобою алкоголізму, вивчав психічну діяльність душевнохворих, про що свідчать його наукові праці: “Об изменениях в центральной нервной системе в зависимости от искусственно вызванной гиперемии”, 1888 р.; “Влияние гиперемии на центральную нервную систему”, “К вопросу о выздоровлении от прогрессивного паралича помешанных”, 1891 р.; “Об алкогольном автоматизме”, 1897 р. У своїх працях автор підкреслював, що людина є частиною природи, а її свідомість – продукт історичного розвитку. На думку В.П.Кузнецова, сукупність психічних явищ, починаючи з відчуттів і до вищих розумових процесів та вольових актів включно, позначається психікою. Він виділяв три причини, які негативно впливають на психіку людини, а саме: спадковість, зовнішні умови та алкоголізм [2]. Таким чином, ідеї В.П.Кузнецова сприяли природничо-науковому обґрунтуванню сутності психіки.

Після В.П.Кузнецова, з 1901 року, директором Вінницької психіатричної лікарні був призначений М.В.Країнський. Він прагнув до розвитку системи вільного режиму. Багато зусиль було віддано ним на введення постільного лікування і розвиток трудової терапії. Він розробив оригінальну на той час медичну документацію, особливу історію хвороби (“скорбный лист”). Також великий інтерес до себе привертає його програма та схема психічного дослідження душевнохворих. Ця програма, спрямована на шляхи виявлення виміру індивідуально психологічних особливостей душевнохворих, дозволяє простежити розвиток та властивості більшості пізнавальних процесів душевнохворих, виявити їх ставлення до навколишнього світу, досліджує афективну сферу душевнохворих [5].

Професор М.В.Країнський опублікував близько 200 наукових праць. Багато з них широко цитуються у вітчизняній і зарубіжній літературі. Зокрема, на нього посилаються у своїх працях В.М.Бехтерев, В.А.Гіляровський, Е.Крепелін, Г.Лебон, Л.Бінсвангер, Р.Оппенгейм та інші [4].

Наукові праці М.В.Країнського присвячені діагностиці та лікуванню психічнохворих, питанням психології, а також енергетичним проблемам організму з врахуванням поглядів фізико-хімічних теорій. Він першим описав явище масової психічної інфекції в монографії “Порча, кликуши и бесноватые как явление русской народной жизни”. Широко відомими стали дослідження М.В.Країнського про патогенез епілептичних нападів (1896 р.). Йому першому належить обґрунтування токсичної теорії епілепсії. Праця “Исследование времени психофизической реакции на тактильные и болевые раздражения у здоровых и нервно- и душевно-больных людей” (1893) має велике значення не тільки для психіатрії, а й для психології, що відстоює природничо-науковий погляд на психіку. Наукові праці “Исследование обмена веществ у эпилептиков” (1895), “Закон сохранения энергии в применении к психической деятельности человека” (1897), “Основы естествознания в связи с теорией нервно-психического процесса”, “Исследование психофизических реакций”, “Учение о памяти” (1903), “Учение о памяти с точки зрения психической энергии”, (1903), “Энергетическая психология” (1905), “Энергетика и анализ ощущений” (1907), “Психология падших людей” (1907), “Основные принципы энергетики в связи с абсурдами современной физики” (1908), “Энергетическая теория сновидений” (1912), “Математические основы естествознания” (1927), “Логические ошибки и заблуждения в научном творчестве” (1930), “Теория нервного процесса” (1936) та багато інших, які є важливим джерелом формування природничо-наукових основ психології і мають велике теоретичне та практичне значення [2].

М.В.Країнський був відомим представником енергетичної психології, зокрема, він у своїй монографії наголосив, що психічна енергія “являє собою особливий вид загальної світової енергії й проявляється, як і у всіх фізико-хімічних процесах, у двох формах – живій і потенційній, а звідси – підпорядкована відомим нам законам енергетики. Із цього погляду всі психічні явища від рефлекторних до найвищих душевних рухів, на мою думку, мають бути зведені до законів фізики і хімії. Уся нова психологія має бути побудована на законі збереження енергії” [6, с. 73]. Відстоювання природничо-наукових поглядів на психіку привело М.В.Країнського до того, що він розробив цікаву концепцію пам’яті з точки зору психічної енергії, провів аналіз запам’ятовування, забування і вивчення особи. Він підтримував ідеї Ломброзо відносно “порочної організації тіла” як одного з головних чинників злочинності [6].

Вивчаючи біографічний матеріал та наукову діяльність М.В.Країнського у подільській психіатричній лікарні, відзначимо,

що він закликав до гуманного ставлення і співчуття до душевнохворих, підкреслював важливість вивчення історії хвороб, наполягав на відокремленні одного душевнохворого від інших чи розмежовуванні їх за видом відхилення, а для подолання переповнень у лікарні, вважав за необхідне підвищити відсоток одужуючих шляхом правильної допомоги й лікування. Намагався здешевити утримання хроніків, розвиваючи працю, яка приносить дохід [4].

За даними архівних джерел, приймаючи до Вінницької лікарні, увагу зосереджували на спадковості, фізичних, матеріальних можливостях душевнохворих, враховувався розумовий розвиток, який включав психічну діяльність та загальний стан настрою й поведінки. При надходженні душевнохворого до лікарні його неодмінно фотографували. Фотографія поміщалась в історію хвороби. Завдяки цьому зберігались характерні для хворого поза і вираз обличчя, весь зовнішній вигляд на час вступу до лікарні. Під час його подальшого перебування на лікуванні робились повторні знімки [4]. Таким чином, все більш активно застосовувались концепції й методи природничих наук.

У творчому надбанні ординатора лікарні Л.Ф.Якубовича ми звертаємось до наукової роботи “Праця душевнохворих Вінницької окружної лікарні і її лікувально-виховне значення”, в якій описано застосування праці як лікувального засобу в умовах вільного режиму [12]. Ще на початку ХІХ століття відомий французький психіатр Пінель надавав великого значення фізичній праці у справі лікування і виховання душевнохворих. Він зазначав, що постійні заняття змінюють хворобливий напрямок думок, сприяють розвитку розумової діяльності [12, с. 7]. Робота Л.Ф.Якубовича, присвячена цим питанням, містить великий пласт фактичного матеріалу щодо експериментального впровадження трудової терапії на базі психіатричної лікарні. Автор дослідив цілющий вплив праці на душевнохворих, який базувався не тільки на одній механічній стороні, що заміняла душевнохворим гімнастику, а й акцентував увагу на психічний вплив праці, який одних дисциплінував і привчав до порядку, а інших збуджував і розвивав їхні духовні здібності. Лікарня зобов’язана Л.Ф.Якубовичу в широкому запровадженні праці душевнохворих, оскільки характерні дослідження і практичне використання знань позитивно впливали на оптимізацію поведінки та психічну діяльність душевнохворих [12].

Проблемою дослідження вивчення та організації трудової терапії на Поділлі також займався Л.Л.Дорошкевич. Він вважав, що праця для душевнохворих є найкращими ліками, а спосте-

реження і вивчення душевнохворого за таких умов є природнішим і найправильнішим. Вивчення психіки в процесі діяльності надалі стало одним з провідних напрямків вітчизняної психології [4].

Досить значними є результати роботи доктора медицини Г.Г.Бойно-Родзевича. Автор надрукував цілий ряд робіт, які мають наукове та практичне значення: “Сумеречное состояние сознания” (1898); “К изучению о психической эпилепсии” (1898); “К учению об афазии” (1902); “План психиатрической помощи в Подолии” (1912); “Активная терапия душевнобольных”; “Трудотерапия и метод Симона” та ін. [2]. Він розробив план організації земством допомоги душевнохворим у Подільській губернії, в якому намітив будівництво спеціального павільйону при Вінницькій окружній лікарні для психічнохворих Поділля та відкриття лікарні в Проскурові. Він також наполягав на організації сімейного догляду (патронажу) і категорично заперечував проти поділу душевнохворих на тих, що потребують та не потребують допомоги. Вважав, що нова лікарня повинна бути побудована за колоніальним типом. Суть колоніальної системи вбачав у тому, щоб лікарня складалася з двох частин: 1) центральний заклад – для утримання душевнохворих, які потребують за своїм психічним та фізичним станом довготривалого та тимчасового спостереження, спеціального лікування; 2) колонія, яка має безпосередній зв'язок з центральним закладом для душевнохворих, які відзначаються працьовитістю [7].

Досліджуючи науковий доробок О.І.Ющенка, якого в 1897 році запросили у Вінницьку окружну психіатричну лікарню ординатором і прозектором, відзначаємо його активну науково-експериментальну діяльність, яка зробила значний внесок у розвиток природничо-наукових основ психології як науки. Молодий вчений одночасно займався організаторською та науковою роботами – завідував відділеннями, розтинав трупи, вивчав їх мозок у власноруч обладнаній лабораторії. Тут О.І.Ющенко сформувався як допитливий і досвідчений психіатр-клініцист, отримав організаційний гарт, який притаманний найкращим психіатрам. Результатом цього періоду стала в 1899 році його робота “К вопросу о постельном содержании душевнобольных”. Автор підкреслював, що насильницьке утримування хворих в ліжку не застосовувалось. Узагальнюючи спостереження над 114 хворими чоловічого неспокійного відділення, автор зробив висновки про особливо велике значення постільного лікування для хворих з прогресивним паралічем та аментивними станами. О.І.Ющенко приділяв особливу увагу соматичному вивченню душевнохворих (пульсу, дихання, температури та ін.). У звіті про діяльність лікарні за 1901 р.



зазначалось: “Маючи в своєму розпорядженні всі зручності, Вінницька психіатрична лікарня по можливості застосовує до своїх душевнохворих систему вільного режиму. Спокійні психічнохворі, раз їм дозволяє стан здоров’я, користуються так званими “відкритими дверима” і ходять вільно в межах лікарні. Кожному душевнохворому намагаються дати відповідне заняття. Нагляд навіть за небезпечними душевнохворими прагнуть вести так, щоб не дратувати їх і не надавати цьому заходу виду тюремної варті. Перевага вільного режиму порівняно з тюремним не підлягає жодному сумніву” [4, с. 17]. О.І.Ющенко намагався розглядати психічні хвороби з матеріалістичних і гуманістичних позицій, піклувався про охорону прав і людської гідності психічнохворих, виступав за недопустимість засудження тих, хто потребує лікування [4].

У 1912 р. О.І.Ющенко прочитав курс лекцій під назвою “Суть душевних хвороб і біолого-хімічне дослідження їх” [11]. Він зазначав: “Психіатрія вивчає хвороби і хворобливі стани, які виявляються розладом психічної діяльності. Предметом психіатрії є виявлення причин душевних розладів, пізнання суті патологічних процесів, які лежать в основі психічних захворювань, їх вродження та лікування. Психіатрія є одним з розділів медицини і займає особливе місце серед інших медичних спеціальностей своїм поділом хворих на соматичних і психічних. Психіатру необхідно знати психологію, оскільки достатньо йому поговорити з душевнохворим, щоб швидко виявити, з чим він має справу. Загальний курс психіатрії включає цілий ряд складних захворювань організму, які пов’язані з порушенням психічної діяльності, а саме – розладом тих проявів людського організму, завдяки досконалості і гармонійному розвитку яких людина так різко виділяється серед інших людей. Звідси і широкі завдання психіатрії. Базове знання про душевні захворювання необхідно мати кожному лікарю не тільки для виявлення та лікування цих захворювань, а й для того, щоб прийти на допомогу юристу, адміністратору, педагогу і соціологу” [11, с. 1-2]. О.І.Ющенко відзначав, що раніше психічним причинам душевних хвороб приписували домінуюче значення. Варто підкреслити, що у О.І.Ющенка сформувались природничо-наукові погляди на психіку. Він не заперечує значення психічних і моральних потрясінь як ближніх етіологічних моментів, що викликають душевні розлади, і пропонує вчення про самоотруєння як сутність багатьох психічних захворювань. Також О.І.Ющенко ставить завдання по визначенню біологічних причин, що протікають і лежать в основі душевних захворювань. Він виділяє такі шляхи для вирішення цього завдання: клінічне спостереження біля

ліжка душевнохворого, патологоанатомічні дослідження, психофізіологічні, хімічні та біологічні дослідження. “Пройде ще багато років, наука піде далеко вперед; вона, віримо, дасть методи не тільки швидко виліковувати, але й попереджувати душевні хвороби”, – писав молодий О.І.Ющенко, ординатор Вінницької психіатричної лікарні [4, с. 32].

Отже, прогресивні традиції вітчизняної психіатрії та психології, самовіддана праця лікарів сприяла добрій славі лікарні вже в перші роки її існування. Вінницька окружна лікарня для душевнохворих викликала велику повагу і підтримку у міських жителів та влади. Остання дбала про її матеріальний та моральний добробут. На початку ХХ століття на Поділлі змінювалося ставлення людей до психіатричних лікарень. Зростало прагнення населення відправляти та розміщувати душевнохворих у лікарнях не тільки тому, що вони небезпечні для оточуючих, а й тому, що рідні хотіли їх вилікувати. Формувалась думка про те, що душевнохворого, навіть у випадку невиліковності, потрібно обстежити, надати відповідний догляд та спеціалізовану допомогу, а не тримати його у підвалі [7; 8; 10].

Отже, отримані результати науково-практичної діяльності, які проводились на базі Вінницької психіатричної лікарні у таких галузях знань, як психіатрія, фізіологія, анатомія головного мозку, біологія, неврологія, дозволили об’єктивніше підійти до розуміння і дослідження психічних явищ, зокрема у вирішенні таких питань: вивчення норми функціонування психіки; використання в психологічних дослідженнях експериментальних методик, використання досягнень суміжних наукових дисциплін при інтерпретації отриманих даних. Все це одночасно послужило передумовою формування психологічної думки, сприяло підвищенню об’єктивності психологічних досліджень. Отже, кінець ХІХ століття на Поділлі характеризується інтенсифікацією наукових досліджень у розвитку природничо-наукових основ психології як науки.

#### Список використаних джерел

1. Бехтерев В.М. Психика и жизнь / В.М.Бехтерев. – СПб., 1904. – 206 с.
2. Библиографический указатель работ, выполненных на базе областной психиатрической больницы им. акад. А.И.Ющенко за 75 лет (1987-1972 гг.). – Винница, 1972. (Центр. наук. бібліотека. – Акт № 197 – 3. – № 5 1053-1).
3. Данилюк І.В. Історія психології в Україні: Західні регіони (остання чверть ХІХ – перша половина ХХ століття). – К.: Либідь, 2003. – 152 с.

4. Ключко В.Л. Вінницька психоневрологічна лікарня ім. акад. О.І.Ющенко 1897-1997 : історичний нарис. – Вінниця : РВВ ВАТ “Віноблдрукарня”, 1997. – 136 с.
5. Краинский Н.В. Программа и схема психического исследования душевнобольных / Н.В.Краинский. – Борисполь : Ско-ропечатная “Труд”. – 1916. – 48 с.
6. Краинский Н.В. Энергетическая психология / Н.В.Краинский. – Вильно : Виленская губернская типография, 1905. – Вып. 1. – 150 с.
7. Лекарев Л.Г. Развитие здравоохранения на Подолии / Л.Г.Лекарев // Очерки истории медицинской науки и здравоохранения на Украине. – К., 1954. – С. 151-169.
8. Останков П.А. Винницкая окружная лечебница / П.А.Останков // Обзорение психиатрии и неврологии. – СПб., 1896. – № 6, 8. – 17 с.
9. Подольская губерния // Русский энциклопедический словарь / [под ред. И.Н.Березина]. – СПб., 1877. – Отд. 3. – Т. 4. – С. 197-199.
10. Слободянюк П.Я. Медицина Поділля : [монографія] / П.Я.Слободянюк, А.С.Флаксемберг, П.Ю.Івахов. – Кам’янець-Подільський : ПП “Медобори 2006”, 2008. – 704 с.
11. Ющенко А.И. Сущность душевных болезней и биолого-химические исследования их / А.И.Ющенко. – Петербург, 1912. – 130 с.
12. Якубович Л.Ф. Труд душевнобольных Винницкой окружной лечебницы и его лечебно-воспитательное значение / Л.Ф.Якубович. – К., 1902. – 110 с.

In the article the problems of research of psyche of mentally ill are illuminated on Podillya in the end XIX – at the beginning XX centuries, that is characterized by the bloom of anatomy-physiological experiments on the base of the Vinnytsa neuropsychiatric hospital of the name of O.I. Yushchenko that asserts scientists at importance of study of material substrate of psyche – cerebrum. Examined accumulation the archived materials and statistical data, that helped to classify psychical diseases, perfect the organizational structure of psychological and psychiatric help, everywhere to extend application of labour psychotherapy and assist distribution of psychological literacy among the Podolsk population, taking into account the basic postulates of natural sciences.

**Keywords:** psyche, mentally ill, labour psychotherapy, history of psychology, mentally house, psychical health, Podillya.

*Отримано: 2.03.2012 р.*